

Santiago Rusiñol i Prats***Passeig Solitari. Hort del Duc de Gor***

1898

Oli/tela

116,5 x 126,5 cm

Museu d'Art de Girona Núm. reg. 137.077

Dipòsit Generalitat de Catalunya. Col·lecció

Nacional d'Art



Rusiñol ens presenta a *Passeig solitari* un llarg camí vorejat de magnífics i imponents xiprers que s'enfilen cap amunt ajuntant les branques en forma d'arc a la manera d'una nau de catedral gòtica. A l'ombra dels arbres un sacerdot camina vers l'espectador, i dos més s'allunyen en sentit contrari. El sacerdot que camina en actitud serena i tranquil·la sembla sentir el fred de l'hivern: amaga les mans dins les amples mànigues de la sotana i busca l'escalf dels darrers raigs de sol. Rusiñol escull l'hora justa de la tarda per les possibilitats plàstiques que li ofereix la llum natural, que incideix obliquament sobre els arbres per crear d'aquesta manera un important efecte de contrast entre llum i ombra.

Rusiñol il·lumina el fons de la composició a fi d'accentuar la profunditat del camí i, al mateix temps, per mostrar-nos una glorieta ja culminada de xiprers retallats, un dels elements més característics del jardins granadins. Aquesta glorieta contrasta amb una altra que queda fora del quadre, de la qual només veiem l'ombra que es projecta al camí. Ens en mostra l'estat d'abandó amb les branques obertament lliures, retornant a l'estat salvatge.

La ciutat de Granada va veure néixer el Rusiñol pintor de jardins. Les dues estades a aquesta ciutat els anys 1895 i 1898 van marcar per sempre el camí per on va transcórrer la seva pintura, amb el jardí com a tema quasi exclusiu de la seva obra. Rusiñol va pintar molts jardins que no tenien res a veure amb la imatge típica i tòpica que fins aleshores havien representat altres pintors que havien passat per la ciutat, animats amb gitanes i elements folklòrics de tota mena.

Els jardins de Rusiñol, en canvi, seran simbolistes, poètics, solitaris, tristos, melancòlics, nostàlgics i evocadors del passat gloriós d'un món que es mor. Per aquest motiu, l'arbre que domina la pintura de Rusiñol és el xiprer, que és l'arbre que tradicionalment està relacionat simbòlicament amb la mort i l'eternitat. «Alts i severs, envellutats i negrosos, vestits d'espessa molsa abrigant a les branques i senyalant el cel, els xiprers, a la terra, semblen fites plantades per fer deturar al home i pregar-li que resi»: així començava l'oració dedicada als xiprers que Rusiñol havia inclòs al seu llibre *Oracions* (1897).

El 31 de desembre de 1897 Rusiñol va arribar a Granada per fer-hi una llarga estada. Tenia intenció de fer una primera exposició individual a París i li calia pintar un nombre suficient d'obres que tinguessin com a tema el jardí. A París els jardins granadins de Rusiñol ja eren coneguts perquè els havia presentat al Saló feia dos anys. La crítica francesa i el públic els havia aplaudit, i l'estat francès li va comprar al Saló un jardí de Granada per a la col·lecció del Museu de Luxemburg, el destí de les obres dels artistes moderns. L'èxit obtingut a París havia animat Rusiñol a continuar amb un tema que li agradava i al mateix temps li oferia l'oportunitat de poder-se expressar plàsticament amb un llenguatge propi.

El tema no li era nou. A Montmartre, durant l'hivern de 1891, havia representat un jardí nevut que ell considerava una de les seves millors obres de París. Dos anys més tard va descobrir a Mallorca un jardí que el va captivar. Era el del cardenal Despuig a Raixa. Tenia una monumental escala senyorial, vorejada d'escultures clàssiques, que culminava en una glorieta de xiprers. No la va pintar aquell any però la va descriure en un article que publicà al diari *La Vanguardia* i, en tornar a Mallorca el 1901, se'n va anar a Raixa per fer-ne diverses versions. Durant el seu viatge a Itàlia, un any després, Rusiñol va quedar seduït per la bellesa dels nobles jardins de Fiesole, dibuixats per a ser reproduïts al diari *La Vanguardia* però no pintats. Va ser a Granada on va descobrir que el tema definitiu i predominant de la seva pintura seria el jardí.

A Granada hi havia els jardins magnífics de l'Alhambra i el Generalife, però també jardins desconeguts que anaven desapareixent lentament, jardins artístics amb les típiques glorietses i els arcs de xiprers retallats com no els havia vist mai. Les glorietses granadines eren unes construccions vegetals que implicaven la intervenció humana per aconseguir culminar-les al cap de molt temps a base d'anar retallant i modulant les branques dels arbres durant la creixuda per fer-ne una obra artística única però, al mateix temps, de vida efímera. El 1898, els bells jardins romàntics de Granada començaven un declivi cap a la mort. L'estat d'abandonament i ruïna porta associat un cert misteri i la nostàlgia d'un passat gloriós que no torna. Aquest sentiment de mort noble i de malenconia era precisament el que Rusiñol buscava i volia evocar.

El maig de 1898, quan Rusiñol va donar per acabada la seva estada a Granada, portà als salons del diari *El Defensor* el conjunt de dinou pintures i trenta-dos dibuixos que havia fet durant aquesta campanya. Entre els quadres exposats hi havia aquest, que sobresortia dels altres per la impactant visió dels xiprers i per les dimensions que tenia la tela, superior a la resta. A l'exposició el quadre hi figurà intítulat *Los cipreses del Violón* (Paseo de San Sebastián), títol que encaixava perfectament amb la identificació del lloc que es representa. Es tractava del passeig dit *El Violón*, vora

l'antiga ermita de Sant Sebastià, situat als terrenys de cultiu que el 1898 eren propietat del duc de Gor. No obstant això, l'obra ha tingut altres títols. Hort del Duc de Gor és el títol que apareixia al peu de la imatge publicada al monogràfic especial de desembre de l'any 1900 que la revista *Pèl & Ploma* va dedicar als jardins de Rusiñol de l'exposició al Saló Parés. Els crítics, en canvi, el titulaven *Passeig del Seminari*, o *Paseo del Convento*, segurament per la presència dels frares de l'Escola Pia, que tenien el convent al costat del camí. *Promenade solitaire* és el títol que finalment Rusiñol va adjudicar-li a l'exposició de la galeria *L'Art Nouveau* de París. El crític francès Henri Frantz va ser el primer que va escollir, entre les fotos que Josep Maria Cañellas va fer a París dels quadres de Rusiñol, la d'aquest quadre per reproduir-lo a plena pàgina a la revista francesa *L'Art Décoratif* per il·lustrar l'article laudatori que havia escrit sobre el pintor «coloriste qui ne s'est enrégimenté sous le drapeau d'aucune école, mais qui rend la nature telle qu'il la voit, avec une technique saine et forte».

Josep Maria Jordà, en canvi, va veure el quadre a la Sala Parés i hi trobà un defecte: «Te'l mateix defecte que recordava d'altres obres d'en Rusiñol el quadro dels grans xiprers batenthi' sol del mitjà dia, que deixa segades en el camí brillant las ombres. El quadro es just de claror, d'ambient en el primer terme, però en canvi hi ha trossos com el del paisatge del costat del caminal y'l fondo, que s'entrevéu, poch fet, borrós, poch determinat, com si l'artista hagués sols volgut fer, més que un quadro, un estudi».

Passeig solitari és una peça de Rusiñol que no ha tingut la divulgació que es mereixia durant molts anys a causa de la poca participació en exposicions, ja que va pertànyer a un col·leccionista privat. Des de fa pocs anys forma part de la col·lecció de la Generalitat de Catalunya, que l'ha dipositat al Museu d'Art de Girona. L'obra, que va participar el 2017 a la mostra monogràfica dedicada als Jardins d'Espanya de Rusiñol al Museu del Modernisme de Barcelona, va ser justament una de les més admirades.

Passeig solitari s'emmarca a la primera etapa de la pintura més personal de Rusiñol. Va ser pintat dos mesos abans d'una de les obres més emblemàtiques de Rusiñol: *Jardí abandonat*. A partir de 1898 el pintor es desfà de la figura, així com d'influències de la pintura francesa, per fer una obra més genuïna dirigida vers un naturalisme ideal i poètic, que li permet expressar la seva particular visió del jardí, sempre simbòlic i suggeridor.

Bibliografia:

- BASSEGODA, Bonaventura (1900). "Saló Parés. Jardins d'Espanya". *La Renaixensa*, 4-11-1900.
- CASANOVAS, Francisco (1900). "Saló Parés. Jardines de España de Santiago Rusiñol" *La Publicidad*, 3-11-1900.
- D. M. "Exposición Rusiñol" (1898). *El Defensor de Granada*, 15-5-1898.
- Enciclopedia Universal Ilustrada* (Espasa-Calpe) (1926). s/v "Rusiñol Prats, Santiago", fig.: *Paseo solitario*.
- "Exposición Rusiñol" (1898). *El Defensor de Granada*, 13-5-1898.
- FRANTZ, Henri (1900). "Santiago Rusiñol". *L'Art Décoratif*, 17, febr. 1900.
- JORDÀ, J. M. (1900). "Jardins d'Espanya per S. Rusiñol", *Juventut*, 40, 15-11-1900
- LAPLANA, J. de C. – PALAU-RIBES O'CALLAGHAN, M. (2004). *La pintura de Santiago Rusiñol*. Obra completa. 3 vol. Vol. III, Barcelona, Editorial Mediterrània.
- Pèl & Ploma* (1900), 65, 1-12-1900. fig.: *Hort del Duc de Gor*.
- Pèl & Ploma* (edició castellana) (1900), 13, 1-12-1900. fig: *Huerta del Duque de Gor* (Granada).
- RUSIÑOL, Santiago (1893). "Desde una isla. La despedida". *La Vanguardia*, 13-5-1893.
- (1894). "Desde otra isla. El monte de los cipreses". *La Vanguardia*, 19-4-1894.
- (1897). "Als Xiprers". *Oracions*. Barcelona, Tip. "L'Avenc"
- Santiago Rusiñol. *Jardins d'Espanya*, catàleg d'exposició. Barcelona: Museu del Modernisme, Barcelona, 2017.
- TRULLOLL Y PLANA, S. (1900). "Jardines de España. Exposición Rusiñol en el Saló Parés". *Diario de Barcelona*, 7-XI-1900.